

Козенко Олександр Олександрович – кандидат юридичних наук, головний науковий співробітник наукової лабораторії № 3 науково-організаційного центру Національної академії Служби безпеки України м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7619-484x>
kozenko.lawyer@ukr.net

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2024.1-2/120-133>

Правовий статус та повноваження Служби безпеки України у загальнодержавній системі боротьби з тероризмом

У статті розкрито регламентовані діючим законодавством повноваження Служби безпеки України у загальнодержавній системі боротьби з тероризмом, розглянуто основні акти, якими визначається правовий статус вказаного органу, міжнародні акти та здійснено змістовний аналіз зазначених повноважень.

Метою статті є аналіз актуальної нормативно-правової бази, яка регламентує права та обов'язки Служби безпеки України у загальнодержавній системі боротьби з тероризмом з урахуванням геополітичної обстановки в країні та викликів сьогодення, пов'язаними із повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України.

***Методологія.** За для досягнення поставленої мети використовувались загальнонаукові та спеціальні юридичні методи: загальний діалектичний метод наукового пізнання явищ та їх зав'язків; формально-правовий (догматичний або юридико-технічний); системноструктурний; порівняльно-правий; метод узагальнення.*

Особливо актуальним постало питання посилення інституційних спроможностей Служби безпеки України у загальнодержавній системі боротьби з тероризмом, в тому числі і поглиблення міждержавної взаємодії компетентних суб'єктів у вказаній галузі.

Адже, в умовах тривалого широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну, постійне застосування терористичних методів ведення бойових дій (включаючи ракетно-бомбовий терор, намагання повного знищення цивільної інфраструктури, використання заборонених видів боєприпасів як проти Сил оборони України, так і проти мирного населення тощо), чинення терористичного тиску на інші країни світового співтовариства, дотичність російської федерації до збройного конфлікту між Ізраїлем та палестинськими арабами на чолі з ХАМАСом, що спалахнув 7 жовтня 2023 року, визначено потребу удосконалення загальнодержавної системи боротьби з тероризмом.

У висновках виділено гострі проблеми сьогодення, які потребують негайного реагування, а саме визнання російської федерації на міжнародному рівні державою-спонсором тероризму, доповнення міжнародного права належною термінологією та застосування до російської федерації відповідних до вчинюваних злочинів міжнародних санкцій.

***Ключові слова:** Служба безпеки України, тероризм, боротьба з тероризмом, загальнодержавна система боротьби з тероризмом, російська федерація – держава спонсор тероризму.*

Вступ

Служба безпеки України є одним із важливих державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку Украї-

ни. Новим викликом сьогодення для усього українського суспільства і в тому числі для Служби безпеки України стає повномасштабне вторгнення з боку російської федерації.

Європейська конвенція з прав людини, як і інші міжнародні документи з прав людини зобов'язує держави вживати розумних і пропорційних заходів для захисту демократії та верховенства права від загрози тероризму. Проте наразі тероризм став способом дій не тільки приватних осіб чи угруповань, але й держав, які не бажають обмежувати себе правилами ведення воєнних дій, і компенсує недостатність своїх можливостей при досягненні політичних цілей вчиненням злочинів проти цивільного населення. Таким чином, найшкідливішим видом тероризму є державний тероризм, що відображено насамперед у Женевській декларації з питання тероризму Міжнародної конференції з питання про терористичну державу. Трагічним прикладом є дії російської федерації, яка під приводом неправдивих звинувачень у боротьбі з тероризмом вчиняє злочини проти цивільного населення та веде пропаганду війни, ухиляється від санкцій, шляхом втягнення до своєї терористичної діяльності інших держав.

Тому, присвоєння статусу держава-спонсора тероризму має важливе символічне значення. Це забезпечило б офіційне визнання, підтвержене найбільш авторитетними санкційними інститутами світу, того, що на сьогоднішній день є здебільшого очевидним, але все ще неофіційним: російська федерація – це держава-спонсор тероризму. Присвоєння цього статусу приверне більше уваги всього світу до характеру російського режиму та терору, які вона вчиняє проти невинних українських мирних жителів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематику питань визначення правового статусу та вдосконалення повноважень Служби безпеки України у загальнодержавній системі боротьби з тероризмом досліджували такі науковці та фахівці у сфері боротьби з тероризмом як: Крутов В.В., Вітик І.Р., Костюк В.Л., Рижов І.М., Антипенко В.Ф., Кузніченко С.О., Леонов Б.Д.,

Ткачов І.В., Трофімов С.А. та інші. Проте, досліджень проблем інституційного посилення повноважень Служби безпеки України у сфері боротьби з тероризмом після повномасштабного вторгнення РФ в Україну на сьогодні ще бракує.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є аналіз актуальної нормативно-правової бази, яка регламентує права та обов'язки Служби безпеки України у загальнодержавній системі боротьби з тероризмом з урахуванням геополітичної обстановки в країні та викликів сьогодення, пов'язаними із повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України.

Для досягнення визначеної мети поставлено такі завдання:

1) здійснити аналіз нормативно-правової бази України у сфері тероризму та визначити основні права та обов'язки Служби безпеки України;

2) дослідити міжнародне законодавство у сфері боротьби з тероризмом, висвітлити прогалини та запропонувати шляхи їх усунення;

3) надати рекомендації щодо розроблення правової бази для визначення держав як спонсорів тероризму та механізму обмежувальних заходів проти цих країн, зокрема внесення російської федерації до такого списку.

Матеріали та методи

За для досягнення поставленої мети дослідження та з урахуванням предмету і завдань дослідження мною застосовано загальнонаукові та спеціальні методи.

Загальний діалектичний метод наукового пізнання явищ та їх зав'язків застосовано для вивчення правового статусу Служби безпеки України у загальнодержавній системі боротьби з тероризмом.

Формально-правовий (догматичний або юридико-технічний) метод використовувався для вивчення та тлумачення норм законодавчих актів України, якими врегульовано питання повноважень Служби безпеки України у сфері боротьби з тероризмом.

Спеціальні юридичні методи також використовувалися у дослідженні, системноструктурний метод використовувався для визначення особливостей забезпечення державної безпеки Службою безпеки України та спрямовання на створення ефективної системи протидії тероризму в Україні.

Порівняльно-правий метод використовувався для порівняння норм міжнародних актів з метою включення держав до переліку держав – спонсорів тероризму та накладення на них відповідних санкцій.

Метод прогнозування дозволив здійснити передбачення майбутнього стану держави – спонсора тероризму в разі її віднесення до такого переліку та в результаті процесу ефективності боротьби з тероризмом Службою безпеки України.

Метод узагальнення дав можливість сформулювати обґрунтовані висновки наукового дослідження, спрямовані на підвищення рівня національної безпеки в Україні.

Теоретичною основою дослідження стали норми законодавства України, що регулюють питання у сфері боротьби з тероризмом, визнання російської федерації державою – спонсором тероризму, а також наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців за вказаним напрямком.

Виклад основного матеріалу

Тероризм є однією з найбільших загроз безпеці не лише України, але й всього світу. Така проблема потребує невідкладних заходів та ефективної стратегії для її подолання.

В сучасному світі ефективна робота спеціалізованих органів є невід'ємною частиною стратегії подолання тероризму.

Водночас, терористична діяльність стала проблемою не тільки для національних правоохоронних органів та спецслужб, а й для світового співтовариства загалом. Враховуючи повномасштабну збройну агресію російської федерації проти України із застосуванням тактики прямого терору, світове співтовариство в черговий раз впевни-

лось, що тероризм став серйозною небезпекою, що загрожує не тільки окремій спільноті, а й людству вцілому.

У зв'язку з цим активно посилюється міжнародне співробітництво у протидії цьому явищу.

Не останню роль у вказаній взаємодії відіграє Служба безпеки України.

Проте, перед тим як детально розглянути участь Служби безпеки України у реалізації закріпленого в Конституції України стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, пропонуємо розглянути правовий статус Служби безпеки України та її повноваження для боротьби з тероризмом, які закріплені в національному законодавстві (Конституція № 254к, 1996).

Відповідно до Концепції боротьби з тероризмом в Україні, затвердженої Указом Президента України від 5 березня 2019 року № 53 (Указ Президента № 53, 2019), Стратегію національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392 (Указ Президента № 392, 2020), Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 березня 2021 року № 477 (Указ Президента № 477, 2021), забезпечення державної безпеки Службою безпеки України здійснюється шляхом:

- протидії протиправній діяльності спеціальних служб іноземних держав, окремих організацій, груп та осіб, що створюють загрози національній безпеці України;
- реалізації комплексу адміністративно-правових, організаційних, оперативно-розшукових та оперативно-технічних заходів із протидії терористичній діяльності, у тому числі міжнародній, та фінансуванню тероризму;
- протидії спеціальним інформаційним операціям і впливам спеціальних служб іноземних держав, організацій, груп та осіб;
- попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти

миру і безпеки людства, які вчиняються у кіберпросторі; здійснення контррозвідувальних та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на боротьбу з кібертероризмом та кібершпигунством; протидії кіберзлочинності, можливі наслідки якої безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України; розслідування кіберінцидентів та кібератак щодо державних електронних інформаційних ресурсів, інформації, вимога стосовно захисту якої встановлена законом, критичної інформаційної інфраструктури та її окремих об'єктів; здійснення тестування готовності захисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури до можливих кібератак та кіберінцидентів; забезпечення реагування на комп'ютерні інциденти у сфері державної безпеки;

- протидії злочинам, що створюють загрози державній безпеці України;

- викриття і протидії транснаціональним та міжрегіональним організованим злочинним угрупованням, боротьби з проявами організованої злочинності у різних сферах;

- боротьби з незаконним обігом і використанням спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації.

До основних завдань Служби безпеки України відповідно до статті 2 Закону України «Про Службу безпеки України» віднесені наступні: захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці (Закон № 222, 1992).

Відповідно до частини 3 статті 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» Служба безпеки України є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю (Закон № 638, 2003).

Враховуючи зазначене, Служба безпеки України наділена найбільшим спектром повноважень у сфері боротьби з тероризмом, основні з яких регламентовані статтею 5 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», в якій зазначено, що Служба безпеки України:

1. Здійснює боротьбу з тероризмом шляхом проведення оперативно-розшукових та контррозвідувальних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності, у тому числі міжнародної.

Основними напрямками реалізації вказаних повноважень є наступні:

- проведення оперативно-розшукових заходів: Служба безпеки України має право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, спрямовану на запобігання, виявлення, припинення та розкриття терористичних актів або дій, які можуть сприяти їх здійсненню. До таких заходів належать спостереження, фото- та відеозйомка, контроль за телекомунікаціями, використання агентури, інформаторської мережі тощо;

- здійснення контррозвідувальної діяльності: Служба безпеки України вживає заходів з метою виявлення, запобігання та припинення діяльності іноземних спецслужб, організацій або осіб, які можуть здійснювати або сприяти здійсненню терористичних актів на території України або проти її громадян (наприклад, проведення оперативних комбінацій, спецоперацій з метою виявлення та запобігання терористичній діяльності шляхом інфільтрації у терористичні організації тощо). У цьому аспекті слід вказати, що попередження, припинення та розкриття розвідувально-підривної діяльності проти України є комплексом заходів, направлених на забезпечення державної безпеки України;

- співпраця з іншими органами та організаціями: Служба безпеки України взаємодіє з іншими органами державної влади України, зарубіжними спецслужбами та міжнародними організаціями в межах своїх повноважень для

обміну інформацією та координації дій у боротьбі з тероризмом;

– застосування спеціальних технічних засобів: для виконання своїх завдань Служба безпеки України може застосовувати спеціальні технічні засоби та методи оперативно-розшукової діяльності, встановлені законодавством;

– аналітична та інформаційна діяльність: Служба безпеки України аналізує та прогнозує розвиток ситуації у сфері тероризму, готує аналітичні матеріали та рекомендації для органів державної влади України;

– захист критичної інфраструктури та об'єктів можливих терористичних посягань: розробка та впровадження заходів з метою захисту об'єктів, важливих для життєдіяльності країни та безпеки населення, від терористичних загроз.

– кібербезпека: з огляду на зростаючу загрозу кібертероризму, Служба безпеки України також зосереджує значні зусилля на зміцненні кібербезпеки країни, виявленні та запобіганні кібератакам, що можуть бути здійснені терористичними групами.

– контроль за обігом зброї: заходи з контролю за обігом зброї, вибухівки та інших засобів, які можуть бути використані для терористичних атак, є важливою частиною превентивної діяльності Служби безпеки України (Вітик, 2011, с. 352).

Ці та інші повноваження Служби безпеки України спрямовані на створення ефективної системи протидії тероризму в Україні, запобігання терористичним загрозам і мінімізацію їх наслідків для держави та її громадян.

2. Збирає інформацію про діяльність іноземних та міжнародних терористичних організацій.

Збір вказаної інформації є важливим фактором для здійснення превентивної роботи, спрямованої на запобігання можливим терористичним актам на території України або проти її громадян. Повноваження Служби безпеки України у цій сфері включають:

– моніторинг і аналіз інформації: Служба безпеки України аналізує відкриті та закриті джерела інформації для ідентифікації потенційних загроз від іноземних та міжнародних терористичних організацій. Це охоплює моніторинг міжнародних комунікацій, соціальних мереж, та інших платформ, де може обговорюватися або плануватися терористична діяльність, виявлення пропагандистських матеріалів, вербувань або інших дій, що можуть сприяти тероризму;

– оперативно-розшукова діяльність: Служба безпеки України проводить оперативно-розшукові заходи, які можуть включати оперативно-розшукові заходи; спрямовані на отримання інформації про діяльність терористичних груп або індивідів;

– контррозвідувальна діяльність: ця сфера включає заходи, спрямовані на виявлення та нейтралізацію спроб іноземних розвідувальних, терористичних та екстремістських організацій вести деструктивну діяльність проти України;

– співпраця з міжнародними партнерами: Служба безпеки України активно співпрацює з іноземними спецслужбами та міжнародними організаціями для обміну інформацією та кращої координації у боротьбі з транснаціональним тероризмом. Ця взаємодія включає участь у міжнародних програмах та проектах, які спрямовані на підвищення ефективності контртерористичних заходів;

– профілактична діяльність та підвищення обізнаності: Служба безпеки України також працює над підвищенням обізнаності серед населення щодо потенційних загроз тероризму та методів протидії терористичним актам, у тому числі через залучення громадськості до обговорення відповідних питань безпеки.

Ці повноваження та діяльність Служби безпеки України допомагають створювати комплексний підхід до боротьби з тероризмом, який охоплює не лише безпосереднє реагування на терористичні загрози, але й превентивну роботу з метою їх запобігання.

3. Проводить у межах визначених чинним законодавством повноважень виключно з метою отримання упреждувальної інформації у разі загрози вчинення терористичного акту або при проведенні антитерористичної операції оперативно-технічні пошукові заходи у системах і каналах електронних комунікацій, які можуть використовуватися терористами.

Основні аспекти:

- **ціль проведення заходів:** Служба безпеки України здійснює оперативно-технічні пошукові заходи з метою отримання упреждувальної інформації про підготовку або вчинення терористичних актів. Це може включати моніторинг та аналіз змісту комунікацій в електронних мережах, які потенційно можуть бути використані терористами для планування, координації або вчинення терористичних актів;

- **законність заходів:** всі оперативно-технічні пошукові заходи мають проводитися у відповідності з чинним законодавством, з дотриманням прав і свобод людини і громадянина. Заходи здійснюються на підставі рішень суду або в умовах надзвичайної ситуації з метою запобігання терористичним актам або у ході антитерористичної операції;

- **забезпечення конфіденційності:** в процесі здійснення оперативно-технічних заходів важливо забезпечити конфіденційність отриманої інформації та захистити дані, які стосуються особистого життя громадян, від неправомірного розголошення.

Таким чином, оперативно-технічні пошукові заходи у системах і каналах електронних комунікацій є важливим інструментом у руках Служби безпеки України для протидії тероризму. Ці заходи дозволяють виявляти і попереджати загрози національній безпеці та громадській безпеці, забезпечуючи при цьому баланс між потребами державної безпеки та правами та свободами громадян.

4. Забезпечує через Антитерористичний центр при Службі безпеки України

організацію і проведення антитерористичних заходів, координацію діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом відповідно до визначеної законодавством України компетенції.

Антитерористичний центр при Службі безпеки України відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки України, виконуючи широкий спектр завдань, спрямованих на координацію діяльності різних суб'єктів боротьби з тероризмом, планування та проведення антитерористичних операцій, а також зміцнення міжнародної співпраці в цій сфері.

5. Здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з терористичною діяльністю.

Основними аспектами повноважень Служби безпеки України у досудовому розслідуванні є наступні:

- **виявлення та фіксація доказів:** Служба безпеки України здійснює збір інформації та доказів, що свідчать про підготовку чи вчинення терористичних актів. Це включає збір матеріальних доказів, свідчень, аналіз комунікацій та інші слідчі та процесуальні дії (допити свідків, підозрюваних, призначення та проведення експертиз тощо);

- **затримання підозрюваних:** співробітники Служби безпеки України мають право затримувати осіб, які підозрюються у терористичній діяльності, для подальшого розслідування та пред'явлення обвинувачень;

- **обшуки та вилучення:** у рамках досудового розслідування Служба безпеки України має право проводити обшуки в помешканнях, на робочих місцях підозрюваних, в автомобілях, на інших територіях та об'єктах з метою вилучення предметів та документів, що мають значення для справи;

- **застосування спеціальних засобів та методів розслідування:** для викриття та розслідування терористичних злочинів Служба безпеки України може застосовувати спеціальні технічні засоби та методи розслідування, такі як про-

слухування, відеоспостереження, контроль за кореспонденцією та інше.

– співпраця з іншими правоохоронними органами: Служба безпеки України тісно співпрацює з іншими державними органами, такими як поліція, прокуратура, міжнародні правоохоронні агентства, для ефективного розслідування та притягнення до відповідальності осіб, причетних до тероризму.

Ці повноваження дозволяють Службі безпеки України ефективно реагувати на терористичні загрози, проводити комплексні розслідування та забезпечувати національну безпеку країни в умовах сучасних викликів.

6. Ініціює питання накладення на невизначений строк арешту на активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, зняття арешту з таких активів та надання доступу до них за зверненням особи, яка може документально підтвердити потреби в покритті основних та надзвичайних витрат.

Основні аспекти даних повноважень Служби безпеки України є наступні:

– одержувати від митних, фінансових та інших установ, підприємств, організацій (незалежно від форми власності) інформацію і документи про операції, стан рахунків і рух коштів на них, вклади, внутрішньо- та зовнішньоекономічні угоди, а також завірені копії документів про відкриття рахунків юридичних або фізичних осіб;

– ініціювання накладення арешту на активи: Служба безпеки України має право ініціювати процес накладення арешту на активи осіб або організацій, які підозрюються у фінансуванні тероризму, згідно з рішеннями, прийнятими на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН;

– взаємодія з фінансовими інституціями: для виконання цих завдань Служба безпеки України співпрацює з фінансовими інституціями, зокрема

з Національним банком України та Державною службою фінансового моніторингу України, аби забезпечити зупинення фінансових операцій, пов'язаних з тероризмом;

– зняття арешту з активів: Служба безпеки України також може ініціювати процедуру зняття арешту з активів, якщо буде надано докази того, що активи не пов'язані з фінансуванням тероризму, або за зверненням особи, яка може документально підтвердити потребу в покритті основних або надзвичайних витрат;

– надання доступу до заморожених активів: у певних випадках, за зверненням особи, яка має документальне підтвердження потреб у покритті основних чи надзвичайних витрат, СБУ може ініціювати надання обмеженого доступу до заморожених активів.

Діяльність Служби безпеки України у цій сфері регламентується такими актами, як Закони України «Про боротьбу з тероризмом», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» та іншими національними актами, а також міжнародними конвенціями та резолюціями Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй.

Таким чином, роль Служби безпеки України в ініціюванні питань, пов'язаних з арештом та зняттям арешту з активів, що пов'язані з фінансуванням тероризму, є важливою частиною зусиль України у боротьбі з тероризмом на національному та міжнародному рівнях. Співпраця з фінансовими інституціями та використання законодавчої бази дозволяють ефективно контролювати та блокувати фінансові потоки, пов'язані з терористичною діяльністю.

7. Забезпечує у взаємодії з розвідвальними органами України безпеку від терористичних посягань установ України за межами її території, їх співробітників та членів їхніх сімей.

Служба безпеки України має важливе завдання забезпечення безпеки диплома-

тичних представництв України та інших офіційних установ за кордоном, їхніх співробітників та членів їхніх сімей від терористичних загроз. Це включає низку заходів, що вимагають тісної взаємодії з розвідувальними органами та іншими спецслужбами України, а також із відповідними службами країн-господарів.

Основні аспекти повноважень Служби безпеки України у цій сфері:

- збір розвідувальної інформації: Служба безпеки України співпрацює з розвідувальними органами для збору інформації про потенційні терористичні загрози, спрямовані проти установ України за кордоном та їхніх співробітників. Це дозволяє своєчасно виявляти та реагувати на загрози;

- аналіз та оцінка ризиків: отримана інформація підлягає аналізу з метою оцінки рівня терористичних ризиків. На основі цього аналізу розробляються заходи безпеки;

- взаємодія з іноземними спецслужбами: Служба безпеки України може співпрацювати зі спецслужбами країн, де розташовані українські установи, для забезпечення їхньої безпеки. Така співпраця включає обмін інформацією про терористичні загрози та спільні заходи з протидії тероризму;

- розробка та реалізація заходів безпеки: на підставі аналізу загроз Служба безпеки України разом з розвідувальними органами розробляє конкретні заходи безпеки для захисту українських установ за кордоном та їхніх співробітників. Це може включати фізичний захист, посилення контрзаходів у сфері кібербезпеки та інші превентивні заходи;

- підготовка персоналу: Служба безпеки України також займається підготовкою співробітників українських дипломатичних та інших офіційних установ за кордоном до дій у разі терористичної загрози або нападу;

- консультативна підтримка: надання консультацій та рекомендацій щодо питань безпеки персоналу українських закордонних установ.

Забезпечення безпеки за кордоном вимагає комплексного підходу та тісної взаємодії не тільки між українськими спецслужбами, але й з міжнародними партнерами, що дозволяє ефективно протидіяти терористичним загрозам.

8. Надає рекомендації, пропозиції, застереження та приписи іншим суб'єктам боротьби з тероризмом з питань боротьби з тероризмом, які є обов'язковими для врахування та виконання.

Для реалізації вказаних повноважень вживаються наступні заходи:

- розробка та надання рекомендацій: Служба безпеки України аналізує ситуацію з терористичною загрозою в країні та на цій основі розробляє рекомендації для інших суб'єктів боротьби з тероризмом. Ці рекомендації можуть включати заходи з посилення безпеки, методи виявлення та запобігання терористичним актам тощо;

- видача застережень та приписів: у разі виявлення конкретних загроз або порушень у сфері боротьби з тероризмом Служба безпеки України має право видачі застережень та приписів іншим суб'єктам. Це може стосуватися необхідності вжиття термінових заходів для запобігання терористичним актам або виправлення існуючих недоліків у системах безпеки.

- обов'язковість виконання: важливою особливістю є те, що ці рекомендації, застереження та приписи мають бути обов'язковими для врахування та виконання іншими суб'єктами боротьби з тероризмом. Це забезпечує єдність дій всієї системи національної безпеки у протидії терористичним загрозам;

- моніторинг виконання: Служба безпеки України також здійснює моніторинг виконання своїх рекомендацій, застережень та приписів. Це дозволяє оцінити ефективність заходів боротьби з тероризмом та в разі потреби вносити корективи в стратегію та тактику протидії терористичним загрозам.

Ці повноваження Служби безпеки України дозволяють координува-

ти діяльність усіх суб'єктів боротьби з тероризмом в Україні, забезпечуючи комплексний та системний підхід до забезпечення національної безпеки.

9. Спільно з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, через свої територіальні органи (у разі їх утворення) здійснюють антитерористичну підготовку населення та науково-методологічне забезпечення антитерористичної діяльності з метою підготовки населення до дій в умовах терористичного акту.

Служба безпеки України відіграє ключову роль у національній системі протидії тероризму, зокрема, через антитерористичну підготовку населення та науково-методологічне забезпечення антитерористичної діяльності. Ці завдання включають широкий спектр дій, від підвищення обізнаності громадян до розробки комплексних програм підготовки до дій у разі терористичних атак. Реалізація цих завдань вимагає тісної співпраці з іншими державними органами, зокрема з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Основні напрямки діяльності Служби безпеки України у цій сфері:

– антитерористична підготовка населення: Служба безпеки України спільно з органами цивільного захисту розробляє та впроваджує програми підготовки громадян. Це включає навчання основам поведінки у разі терористичного акту, надання першої медичної допомоги, евакуації та іншим необхідним заходам;

– науково-методологічне забезпечення: Служба безпеки України працює над розробкою методологічних матеріалів, дослідженнями та аналітикою, спрямованими на покращення антитерористичних заходів та підготовки населення. Це також включає аналіз терористичних загроз та розробку рекомендацій щодо їх нейтралізації;

– інформаційні кампанії: спільно з іншими органами, Служба безпеки України бере участь у проведенні ін-

формаційних кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності населення про терористичні загрози та способи їх запобігання;

– співпраця з органами цивільного захисту: тісна взаємодія з центральним органом виконавчої влади у сфері цивільного захисту дозволяє ефективно планувати та реалізовувати заходи антитерористичної підготовки населення, забезпечуючи єдність підходів та координацію дій.

Ці заходи мають велике значення для підвищення рівня національної безпеки, адже обізнане та добре підготовлене населення значно зменшує потенційну ефективність терористичних актів та сприяє швидкій та ефективній реакції на такі загрози.

Діяльність Служби безпеки України регулюється не тільки внутрішнім законодавством, але й міжнародними стандартами у сфері прав людини та боротьби з тероризмом, що гарантує баланс між потребами національної безпеки та захистом прав та свобод осіб.

Проте, повномасштабне вторгнення російської федерації внесло свої корективи у напрямки діяльності всіх органів державної влади, що знайшло свої відображення у внесених змінах до діючого національного законодавства.

Так, 22 травня 2022 року прийнято Закон України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» № 2265-IX, яким, зокрема, доповнено понятійний апарат Закону України «Про боротьбу з тероризмом» поняттям «держава-терорист» (Закон № 2265, 2022).

Отже, держава-терорист – держава, яка відкрито, з використанням власних збройних сил, інших збройних формувань, або приховано, з використанням збройних формувань, що діють від імені та (або) в інтересах такої держави, вчи-

няє терористичні акти, акти міжнародного тероризму.

Проте, в міжнародному праві такого терміну немає – отже, й чітких наслідків не передбачено.

Позитивним кроком є те, що Парламентська асамблея Ради Європи ухвалила резолюцію про визнання російського режиму терористичним. Хоча норми даної резолюції не є обов'язковими, вони мають політичну вагу і є першою сходинкою до зазначеної мети.

Крім того, 21 березня 2023 року прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом», яким імплементовано в національне законодавство положень Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також всебічне посилення спроможностей загальнодержавної системи боротьби з тероризмом з урахуванням європейських та загальносвітових практик у сфері протидії терористичній діяльності (Закон № 2997, 2024).

На виконання цього Закону України 24 листопада 2023 року прийнято постанову Кабінету Міністрів України № 1246 «Про затвердження Порядку участі суб'єктів боротьби з тероризмом у спільних антитерористичних заходах за участю іноземних держав або міждержавних об'єднань, а також проведення антитерористичних заходів та операцій із залученням сил і засобів іноземних держав або міждержавних об'єднань на території України та інших держав», яка визначає процедуру участі суб'єктів боротьби з тероризмом у спільних антитерористичних заходах за участю іноземних держав або міждержавних об'єднань, а також проведення антитерористичних заходів та операцій із залученням сил і засобів іноземних держав або міждер-

жавних об'єднань на території України та інших держав (Закон № 1246, 2023).

Усвідомлюючи, що жодна країна неспроможна самостійно ефективно протидіяти міжнародному тероризму, а заходи запобігання, що запроваджуються на тільки національному рівні, без міжнародного співробітництва й координації спільних зусиль мають дуже обмежений результат, Україна бере активну участь у різноманітних міжнародних заходах з питань боротьби з міжнародним тероризмом у межах антитерористичних структур ООН, ОБСЄ тощо.

Постійна увага приділяється розвитку і поглибленню міжнародного співробітництва з правоохоронними органами та спеціальними службами іноземних держав у цій сфері. Так, Службою безпеки України як головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю підписано низку міжвідомчих угод і протоколів до них, у яких першочергова увага приділена питанням боротьби з міжнародним тероризмом. У межах двосторонніх і багатосторонніх угод про співробітництво та взаємодію зі спеціальними службами і правоохоронними органами здійснюється постійний обмін інформацією щодо міжнародних терористичних організацій та угруповань, форм і методів їх діяльності, конкретних осіб, причетних до терористичної діяльності (Мищенко, 2012, с. 16).

Окрім того, є ще один статус, пов'язаний з тероризмом, яким може бути застосований щодо росії – «держава – спонсор тероризму».

«Державаспонсор тероризму» – це статус, який надається виключно США окремим країнам за підтримку актів міжнародного тероризму. Може це зробити лише Державний секретар, який є частиною уряду США і призначається президентом за схвалення Сенату (Карнаух, 2023, с. 71).

Такий статус тягне за собою юридичні, економічні та дипломатичні наслідки. Країна перетворюється на вигнанця на всіх основних міжнародних майдан-

чиках, більшість держав світу не бажають мати з нею справ.

Статус держави-спонсора тероризму означає автоматичне введення санкцій США. Вони включають обмеження на іноземну допомогу з боку США; заборону на оборонний експорт; посилений контроль за експортом товарів подвійного призначення; різні фінансові та інші обмеження.

За період існування такого закону США назвала спонсорами тероризму вісім держав, це: Куба, Іран, Північна Корея, Сирія, Ірак, Лівія, Південний Ємен, Судан.

Наразі список країн-спонсорів тероризму складають: Куба, Іран, Північна Корея, Сирія.

Державний департамент Сполучених Штатів не виключає визнання росії державою-спонсором тероризму за злочини в Україні.

Тим часом найбільш рішучим і масштабним за своїми наслідками можна назвати ухвалення Європейським Парламентом резолюції від 23 листопада 2022 року № 2022/2896 (RSP), відповідно до якої росію визнано державою-спонсором тероризму й державою, що послуговується засобами тероризму.

Європарламент визнав, що Росія здійснює «невибіркові атаки на житлові райони та цивільну інфраструктуру» в Україні, в результаті чого загинули тисячі людей. На окупованих територіях росіяни, відповідно до тексту, проводять «страсти без суду і слідства, здійснюють викрадення, сексуальне насильство, катування та інші звірства», додається в резолюції (Резолюція Європарламенту № 2396, 2022).

Було також згадано про масові вбивства в Бучі, Ірпені, Ізюмі та Лимані, а також напади на маріупольський театр та залізничний вокзал Краматорська.

Раніше парламенти Чехії, Естонії, Литви, Польщі, Латвії, Нідерландів тощо визнали російський режим терористичним та/або росію – державою-спонсором тероризму. Аналогічним чином висловили-

ся також Парламентська асамблея НАТО та Парламентська асамблея Ради Європи.

Російська федерація продовжує скоювати свідомі акти тероризму проти українського народу, завдаючи авіаударів по ключових об'єктах військової та цивільної інфраструктури, руйнуючи аеродроми, військові частини, нафтобази, заправки, церкви, школи та лікарні – тому надання їй цього статусу є пропорційною відповіддю на такі дії.

Скасування визначення країни як держави-спонсора тероризму може бути переглянуте, однак політично це непростий процес, що може тривати роками.

Справа в тому, що для перегляду вимагається від президента США подати до Конгресу звіт, у якому підтверджується, що держава або 1) зазнала фундаментальних змін у керівництві та політиці, припинила підтримку актів міжнародного тероризму; або 2) утримується від підтримки міжнародного тероризму протягом не менше шестимісячного періоду та надала запевнення, що не відновить його підтримку в майбутньому (Пишний, 2024).

На даний час, залишається відкритим вищезазначене питання, тому що США вважає, що такий статус потягне за собою низку негативних наслідків, зокрема гуманітарного характеру. Тому у США вважають краще запроваджувати санкції проти російської федерації.

Висновки і перспективи подальших досліджень

В умовах дії правового режиму воєнного стану Україна продовжує виконувати міжнародні зобов'язання щодо долучення до основних міжнародних правових інструментів у сфері боротьби з тероризмом.

В той же час, вкрай актуальним залишається визнання російської федерації на міжнародному рівні державою – спонсором тероризму, доповнення міжнародного права належною термінологією та застосування до російської федерації відповідних до вчинюваних злочинів міжнародних санкцій.

Значене віднесе російську федерацію у ще більшу ізоляцію на світовому ринку, адже після визнання держави – спонсором тероризму для економічної кооперації стануть не лише окремі юридичні та фізичні особи з наявних санкційних списків, а всі російські суб'єкти господарювання та пов'язані з росією компанії й організації.

Незважаючи на недосконалий рівень вирішення проблеми боротьби з тероризмом на міжнародному рівні, Служба безпеки України продовжує як активну співпрацю з міжнародним співтовариством в рамках міжнародного права, так і приймає безпосередню участь у військових діях по захисту суверенітету і територіальної цілісності України про-

ти російської федерації.

Незважаючи на сьогоднішні успіхи України у протистоянні вторгненню та наслідки запроваджених наразі масштабних санкцій, російські збройні та нерегулярні сили продовжують щодня тероризувати українське мирне населення. Тому, Україна і надалі розраховує на підтримку іноземних країн і прийняття найближчим часом позитивного рішення у визнанні російської федерації державою – спонсором тероризму, яке стане ще одним інструментом для посилення наших позицій на країну-агресора.

Подяки

Немає.

Конфлікт інтересів

Немає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Вітик І.Р., Костюк В.Л. Науково-практичний коментар до Закону України «Про Службу безпеки України». Київ: вид. В. Карпенко, 2011. 352 с.

Карнаух А.А. Держава-спонсор тероризму: концептуальні аспекти. *Протидія терористичним актам у міському середовищі: зб. мат. Наукового форуму. Навчально-науковий інститут права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 21 червня 2023)*. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 71–73.

Конституція України: від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>.

Міщенко К. Тероризм як соціальний феномен та спосіб насильницького досягнення цілей. *Занобігання радикалізації і тероризму: міжнародний досвід і національний вимір: зб. мат-лів круглого столу*. 2012. С. 16–19.

Пишний А., Мудра І., Власюк В., Зарівна Д., Шаповал Н.. Все, що Ви хотіли знати про статус держави-спонсора тероризму. URL: <https://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/terroriststate>.

Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 № 638-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.

Про визнання Російської Федерації державою-спонсором тероризму: Резолюція Європарламенту від 23 листопада 2022 № 2896. URL: <https://www.ukraine.europarl.europa.eu/uk/documents/ep-resolutions>.

Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом: Закон України від 21 березня 2023 № 2997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2997-20#Text>.

Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну: Закон України від 22 травня 2022 № 2265. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>.

Про затвердження Порядку участі суб'єктів боротьби з тероризмом у спільних антитерористичних заходах за участю іноземних держав або міждержавних об'єднань, а також проведення антитерористичних заходів та операцій із залученням сил і засобів іноземних держав або міждержавних об'єднань на території України та інших держав: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 листопада 2023 № 1246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1246-2023-%D0%BF#Text>.

Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні: Указ Президента України від 05 березня 2019 р. № 53 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text>.

Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 № 222. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.

Стратегія кібербезпеки України: Указ Президента України від 26 березня 2021 № 477. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>.

Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/323/2020#text>.

REFERENCES

Vityk I.R., Kostiuk V.L. (2011) Scientific and Practical Commentary to the Law of Ukraine On the Security Service of Ukraine. Kyiv. 352.

Karnaugh A.A. (2023) State-sponsor of terrorism: conceptual aspects. *Counteraction to terrorist acts in the urban environment: a collection of materials. Scientific forum. The Educational and Research Institute of Law and Political Science of the Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University* (pp. 71–73), Mykhailo Drahomanov National University of Kyiv, Ukraine.

Constitution of Ukraine, Law of Ukraine of 28 June, 1996 № 254k/96-VR (1996). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>.

Mishchenko K. (2012) Terrorism as a social phenomenon and a way of violent achievement of goals. *Prevention of Radicalisation and Terrorism: International Experience and National Dimension: Collection of Roundtable Materials*, 16–19.

Pyshnyi A., Mudra I., Vlasiuk V., Zarivna D., Shapoval N.. Vse, shcho Vy khotily znaty pro status derzhavy-sponsora teroryzmu. URL: <https://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/terroriststate>.

On Combating Terrorism, Law of Ukraine of March 20, 2003 № 638 (2003). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.

On the recognition of the Russian Federation as a state sponsor of terrorism Resolution, Law of Ukraine of November 23, 2022 № 2896 (2022). URL: <https://www.ukraine.euoparl.europa.eu/uk/documents/ep-resolutions>.

On Amendments to the Criminal Code and the Criminal Procedure Code of Ukraine in connection with the ratification of the Additional Protocol to the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism, as well as to certain legislative acts of Ukraine on improving the fight against terrorism, Law of Ukraine of March 21, 2023 № 2997 (2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2997-20#Text>.

On the prohibition of propaganda of the Russian Nazi totalitarian regime, the armed aggression of the Russian Federation as a terrorist state against Ukraine, and symbols of the military invasion of Ukraine by the Russian Nazi totalitarian regime, Law of Ukraine of May 22, 2022 № 2265. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>.

On Approval of the Procedure for Participation of Anti-Terrorism Entities in Joint Anti-Terrorist Measures with the Participation of Foreign States or Interstate Associations, as well as Conducting Anti-Terrorist Measures and Operations Involving Forces and Means of Foreign States or Interstate Associations on the Territory of Ukraine and Other States Resolution, Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 24, 2023 № 1246 (2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1246-2023-%D0%BF#Text>.

The Concept of Counter-Terrorism in Ukraine, Decree of the President of March 5, 2019 № 53 (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text>.

On the Security Service of Ukraine, Law of Ukraine of March 25 1992 № 222 (1992). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.

Cybersecurity Strategy of Ukraine, Decree of the President of Ukraine of March 26, 2021 № 477 (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>.

National Security Strategy of Ukraine, Decree of the President of Ukraine of September 14, 2020 № 392 (2020). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/323/2020#text>.

UDC342.5

Kozenko Oleksandr Oleksandrovych – candidate of Juridical Sciences,
Chief researcher of the scientific laboratory № 3 of the Scientific and Organizational Centre of
the National Academy of the Security Service of Ukraine
Kyiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7619-484x>
kozenko.lawyer@ukr.net

Legal status and powers of the Security service of Ukraine in the national system of combating terrorism

The article describes the powers of the Security Service of Ukraine in the national system of counter-terrorism regulated by the current legislation, and also examines the main acts which define the legal status of this body, international acts, and provides a substantive analysis of these powers.

The purpose of the article is to analyse the current legal framework which regulates the rights and obligations of the Security Service of Ukraine in the national system of counter-terrorism, taking into account the geopolitical situation in the country and the current challenges associated with the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation.

Methodology. *To achieve this goal, the author used general scientific and special legal methods: the general dialectical method of scientific knowledge of phenomena and their relations; formal legal (dogmatic or legal and technical); systemic and structural; comparative law; and the method of generalisation.*

The issue of strengthening the institutional capacities of the Security Service of Ukraine in the national counter-terrorism system, including deepening interstate cooperation of competent actors in this area, has become particularly relevant.

After all, in the context of the ongoing large-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation, the constant use of terrorist methods of warfare (including rocket and bomb terror, attempts to completely destroy civilian infrastructure, the use of prohibited types of ammunition against both the Ukrainian Defence Forces and against civilians, etc.), terrorist pressure on other countries of the international community, the Russian Federation's involvement in the armed conflict between Israel and Palestinian Arabs led by Hamas that broke out on 7 October 2023, and the need to improve the national counter-terrorism system.

The conclusions highlight the acute problems of today that require an immediate response, namely, the recognition of the Russian Federation at the international level as a state sponsor of terrorism, the supplementation of international law with appropriate terminology and the application of international sanctions to the Russian Federation in accordance with the crimes committed.

Keywords: *Security Service of Ukraine, terrorism, fight against terrorism, national system of combating terrorism, Russian Federation – state sponsor of terrorism.*